

Prof. dr hab. Grzegorz Ostasz
Katedra Nauk Humanistycznych i Społecznych
Wydział Zarządzania
Politechnika Rzeszowska

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Drzewień-Bieniek

Życie polityczne w województwie

tarnobrzeskim w latach 1989-1998

Rzeszów 2022 (373 strony)

Przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Pawła Graty praca doktorska mgr Agnieszki Drzewień-Bieniek *Życie polityczne w województwie tarnobrzeskim w latach 1989-1998* stanowi bezsprzecznie wartościowy wkład do badań nad historią regionalną Polski po 1989 r. Autorka z powodzeniem podjęła się nowatorskiego tematu, który opracowała z prawdziwą pasją i dociekliwością. Bez wątplenia finalna dysertacja poszerza stan wiedzy nad przemianami społeczno-politycznymi w wybranym regionie w ostatniej dekadzie minionego stulecia. Na pozytywną ocenę rozprawy wpływa też fakt umiejętnego nawiązywania do kontekstu ogólnopolskiego. Tego rodzaju monografii powinny się doczekać wszystkie regiony – byłe województwa – Polski końca XX wieku.

Rozprawa doktorska mgr Agnieszki Drzewień-Bieniek *Życie polityczne w województwie tarnobrzeskim w latach 1989-1998* jest poprawna pod względem strukturalnym, wszystkie jej segmenty korespondują ze sobą, następstwo rozdziałów nie budzi zastrzeżeń. Przyjętym i zrealizowanym celem „było przedstawienie rozwoju życia politycznego i działalności partii politycznych w województwie tarnobrzeskim od 1989 r. aż do 1998 r.” oraz czynników determinujących wybory społeczności województwa tarnobrzeskiego, a także

specyfikę głosowania w województwie tarnobrzeskim na tle kraju. Zgodnie z intencją autorki w pracy obowiązuje układ problemowo-chronologiczny. Temat rozprawy jest adekwatny do poruszanych zagadnień, a zakres badawczy, obszar terytorialny i cezury chronologiczne zostały precyzyjnie i prawidłowo określone. Doktorantka w rzeczowy sposób waży swoje sądy i stara się obiektywnie komentować odtwarzane wydarzenia (co nie jest łatwe, biorąc pod uwagę perspektywę czasową).

Pod względem merytorycznym recenzowana praca doktorska charakteryzuje się dobrym poziomem. Nosi znamiona dysertacji pionierskiej. Autorka, jak już wspomniano, zrealizowała zamierzony cel, a przy tym udowodniła, że nie tylko posiadała odpowiedni warsztat badawczy, ale że nadto potrafi zapanować nad obszernym, wielowątkowym tematem. Mimo sporej objętości rozprawa stanowi zwartą, logiczną całość. Pozwala czytelnikowi poznawać kolejne, nie tak dawne, a przecież już zatarte przez czas, jednak wciąż budzące emocje, wątki związane z przemianami politycznymi oraz powstawaniem demokratycznych struktur politycznych i samorządowych na terenie województwa tarnobrzeskiego w latach 1989-1998.

Praca składa się ze wstępu, pięciu, zbliżonych do siebie pod względem objętości rozdziałów, zakończenia, wykazu wykorzystanych źródeł archiwalnych, drukowanych, wywołanych, internetowych i opracowań oraz aneksów.

Nieco skromny wstęp zawiera wszystkie elementy, które powinny się znaleźć w pracy doktorskiej. Autorka dość szczegółowo, rzecz można ze znanstwem, odniosła się do zagadnienia źródeł archiwalnych, w tym do problemów z dostępem do części dokumentów. W skromniejszym zakresie zasygnalizowała najważniejsze publikacje związane z podjętym tematem. Przy okazji, może warto sięgnąć do archiwum tarnobrzeskiego Radia „Leliwa”, które powstało w 1992 r., i którym kieruje historyk amator Bogusław Szwedo.

Rozdział pierwszy – *Demokratyzacja życia politycznego po 1989 r. w Polsce* – nosi charakter ogólnego wprowadzenia. Dotyczy przemian ustrojowych związanych z rokiem 1989, a następnie ewolucji polskiego systemu politycznego z lat 1990-1993 oraz przemian z okresu 1993-1998. W tej części warto w wyraźny sposób wyjaśnić dlaczego właśnie rok 1993 przyjęto jako graniczny? Ponadto pewne fragmenty rozdziału pierwszego wydają się ujęte w sposób zbyt szczegółowy; stanowią przecież tylko szersze dopełnienie wątku tarnobrzeskiego.

Część kolejna (pod tytułem *Przełom polityczny 1989 roku w województwie tarnobrzeskim*), zawiera ciekawą charakterystykę społeczno-gospodarczą województwa tarnobrzeskiego oraz analizę sytuacji politycznej w regionie. Wbrew tytułowi tej partii

rozprawy (a także tytułom podrozdziałów) rozdział drugi wykracza poza rok 1989. Porusza wiele wątków; co zresztą stanowi o jego wartości. Autorka przybliży wydarzenia wcześniejsze, a mianowicie z lat osiemdziesiątych. Przytacza także różne informacje statystyczne z następnej dekady. Na podkreślenie zasługuje niewielki fragment rozdziału, który odnosi się do historycznych preferencji politycznych mieszkańców ówczesnego województwa tarnobrzeskiego (choć, jak mi się wydaje, akurat ten wątek można było potraktować znacznie szerzej).

Rozdział trzeci skupia się wokół głównych podmiotów życia politycznego w regionie. Nosi tytuł *Uczestnicy życia politycznego w województwie*. Dwa pierwsze podrozdziały odnoszą się do sił politycznych związanych z ruchem „Solidarności”; dokładnie rzecz biorąc, do 1993 r. i po tym roku. Podrozdział trzeci poświęcono lewicy postkomunistycznej, a część ostatnią pozostałym ugrupowaniom politycznym z podziałem na lewicę, centrum i prawicę. Ewidentnym plusem tego fragmentu dysertacji jest odtworzenie wielu mało, bądź w ogóle nieznanymi szczegółów dotyczących strategii politycznych, sojuszy i koalicji, jak też konfliktów personalnych. I to zarówno w odniesieniu do partii ogólnopolskich, jak i ugrupowań lokalnych.

Czwarty rozdział otrzymał tytuł *Wybory do organów władzy centralnej w województwie tarnobrzeskim w latach 90. XX w.* Ta część pracy traktuje o działaniach tarnobrzeskich partii politycznych podczas ogólnopolskich wyborów prezydenckich z lat 1990 i 1995 oraz parlamentarnych z lat 1991, 1993 i 1997. Autorka analizuje i ocenia wyniki wyborcze. Bada przebieg kampanii, przypomina sylwetki kandydatów, odtwarza rozwiązania i taktyki, współpracę oraz antagonizmy wewnątrz i międzypartyjne. Odnosi się również, co zrozumiałe i ciekawe, do preferencji wyborczych lokalnego społeczeństwa. Należy zaznaczyć, że w odniesieniu do wyborów parlamentarnych warto się pokusić o tabele z wykazem posłów i senatorów z województwa tarnobrzeskiego; oczywiście, najlepiej z podziałem na partie polityczne.

Rozdział piąty, ostatni, przynosi udane uzupełnienie tematu partyjnego w postaci opisu *Życia politycznego w samorządach województwa tarnobrzeskiego 1990-1998*. To bardzo wartościowa część całej dysertacji. Autorka umiejętnie ukazała proces odbudowy samorządu terytorialnego, wyłanianie władz samorządowych, ich funkcjonowanie, ale także przedstawicieli samorządu z terenu województwa tarnobrzeskiego. W związku z opiniowaniem przez Sejmik Samorządowy kandydatów na stanowisko wojewodów, warto w tej części dysertacji zestawić tabelę z nazwiskami i datami urzędowania czwórki, ówczesnych przedstawicieli Rady Ministrów w województwie tarnobrzeskim.

Obszerny, bo liczący aż 38 stron, *Wykaz wykorzystanych źródeł archiwalnych, drukowanych, wywołanych, internetowych i opracowań* potwierdza solidne oparcie dysertacji na bazie źródłowej. Budzi jednak również uwagi. Przede wszystkim tytuł tej części można było uprościć. Taka, szeroka wersja sugeruje ujęcie wszystkich elementów. Tymczasem, w spisie treści pojawiają się jeszcze dodatkowe, to jest „źródła audiowizualne” oraz „artykuły prasowe”. Inne zastrzeżenia do wykazu – bibliografii – zawarto w dalszej części recenzji.

Poza zasygnalizowanymi już uwagami o charakterze merytorycznym, mam jeszcze dwie. Przede wszystkim, należy wyjaśnić o jaką reformę chodzi w związku z rysunkiem (mapą) zatytułowaną *Zróźnicowanie poparcia w skali kraju dla reform w 1993 r.*? W tekście brak wyraźnej informacji, a element graficzny sugeruje, że były to ważne reorganizacje.

Druga uwaga jest związana z zamieszczonym w rozprawie wykresem, który otrzymał tytuł *Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w 1992 r.* Jaki sens ma szacowanie liczby osób z wykształceniem średnim, bądź wyższym dla takiej kategorii wiekowej? Nawet w grupie osiemnastolatków matura jest rzadkością, a wykształcenie wyższe fenomenem.

Rozprawa nie jest wolna od błędów literowych, kilku drobnych pomyłek, przeinaczeń, opuszczeń. Toteż wymaga uważnej korekty przed ewentualnym przekazaniem do publikacji.

Należy rozważyć uzupełnienie dysertacji o indeks skrótów. Część skrótów jest wciąż dobrze rozpoznawalna. Niektóre mogą jednak powodować trudności z rozszyfrowaniem, np.: KG PZPR, KGW, ZWM (prawdopodobnie chodzi o ZMW).

Czy wykorzystana przy pisaniu rozprawy prasa powinna być zaliczona do źródeł drukowanych? Tym bardziej, jeśli w bibliografii znajduje się również skrupulatne zestawienie wykorzystanych artykułów prasowych.

W bibliografii aż cztery razy wymieniono książkę Antoniego Dudka *Historia Polityczna Polski 1989-2005 (1989-2012)*; owszem, są to różne wydania, ale czy te starsze posiadają fragmenty, które usunięto z kolejnych edycji?

Ponadto w bibliografii wielokrotnie zdublowano te same publikacje. Na przykład: Dudek A., *Zmierzch dyktatury, Tom I*, Warszawa 2009. Przy okazji, pełny tytuł to: *Zmierzch dyktatury. Polska lat 1986-1989 w świetle dokumentów*, t. 1, (lipiec 1986 - maj 1989), wybór, wstęp i opracowanie A. Dudek, Warszawa 2009. Akurat to wydawnictwo powinno się znaleźć

w części „źródła drukowane”. Warto też sięgnąć do drugiego tomu, to jest: *Zmierzch dyktatury. Polska lat 1986-1989 w świetle dokumentów*, t. 2, (czerwiec - grudzień 1989), wybór, wstęp i opracowanie A. Dudek, Warszawa 2010.

Inny przykład: Koptyra A., *Powstanie i działalność NSZZ „Solidarność” w Kombinacie Przemysłowym Huty Stalowa Wola i Regionie „Ziemia Sandomierska” 1980-1981*, Stalowa Wola 2000.

Dalej powtórzone zapisy pojawiają się w części „artykuły prasowe”, np.: Borzęcki J. A., *Realność realnej polityki*, „Tygodnik Nadwiślański” 1991, nr 24; Chudy S., *Parlamentarne obrachunki*, „Sztafeta” 1997, nr 39 (raz *Obrachunki*); *Co, gdzie, kiedy?*, „Tygodnik Nadwiślański” 1997, nr 28; *Druga tura wyborów do Sejmu. Kandydaci*, „Tygodnik Nadwiślański” 1989, nr 23; *IV Wojewódzki zjazd SD w Tarnobrzegu - o autentyczność koalicji*, „Nowiny” 1989, nr 32; itd.

Czy wymienione w bibliografii i przytaczane w tekście dysertacji publikacje – Piasecki A. K., *Wybory parlamentarne, samorządowe, prezydenckie 1989-2002*, Zielona Góra 2003 oraz Piasecki, A. K. *Parlamentarne wybory samorządowe prezydenckie 1989-2002*, Zielona Góra 2003 – to na pewno różne opracowania?

Monografia, opisana jako Dudek A., R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce (1945-1989)*, Kraków 2003, powinna się znaleźć w wykazie literatury dopiero po innych publikacjach Antoniego Dudka. Konsekwentnie należy podawać najpierw nazwisko, a dopiero potem inicjał imienia drugiego autora. Dbłość o takie szczegóły pozwoli na uniknięcie powtórzeń, jakie mają miejsce w bibliografii:

24. Grabowska M., Szawiel T., *Anatomia elit politycznych. Partie polityczne w postkomunistycznej Polsce 1991-1993*, Warszawa 1993.

25. Grabowska M., T. Szawiel, *Anatomia elit politycznych. Partie polityczne w postkomunistycznej Polsce 1991-1993*, Warszawa 1993.

Warto poprawić zapis tytułów przytaczanych publikacji. Po co nadużywać wielkich liter, np.: Dziemidok B., *Partie Polityczne a Wybory Prezydenckie 1995 roku w Polsce*, Lublin 1998 (powinno być: *Partie polityczne a wybory prezydenckie 1995 roku w Polsce*). Inny przykład, to zapis źródła do rysunku nr 1: A. Jezierski, C. Leszczyńska, *Historia Polski w Liczbach...* (w przypisie jest już ...*liczbach...*).

Z kolei Podkarpacie zdecydowanie należy zapisywać z wielkiej litery (w tekście zdarza się inaczej, np.: Puacz-Olszewska J., *Powstanie oraz działalność SdRP i SLD na podkarpaciu*, „Consensus” 2009, nr 11/29; przy okazji, warto zapis bibliograficzny tego artykułu uzupełnić o informację: „Consensus” Studenckie Zeszyty Naukowe UMCS).

Przy zapisie dat warto podawać miesiące w wersji słownej; to mniej urzędnicza wersja i lepsza dla percepcji. Trzeba też konsekwentnie stosować zapis „rok/roku” bądź tylko skrót „r.” W drugim akapicie wstępu występują obie wersje.

W pracy znajdują się cztery rysunki; w zasadzie to mapy, więc chyba lepiej tak właśnie je nazywać.

Niestety, strony podane w spisach rysunków, tabel oraz wykresów nie zgadzają się z tekstem dysertacji. Z kolei w spisie treści brak informacji o wzmiankowanych spisach elementów graficznych.

Wydaje się, że tytuł rysunku nr 1 (*Zestawienie podziału terytorialnego Polski w 1945 i w 1975 r. po reformie administracji terytorialnej*) można uprościć, np.: *Podział terytorialny Polski w 1945 i w 1975 r.*

Razi opis do fotografii nr 5 (także nr 7): ...Zosia Romaszewska, Tomek Zarycki, Janek Chmielnicki – zdrobnienia imion można podawać w publikacjach o charakterze wspomnieniowym, ale nie w pracy naukowej.

Szkoda, że zabrakło w dysertacji streszczenia oraz, tak ważnego w opracowaniach historycznych, indeksu nazwisk (nawet w wersji bez numerów stron).

Wszystkie zasygnalizowane wcześniej uwagi krytyczne nie podważają ogólnej rangi recenzowanego tekstu i w żadnym wypadku nie umniejszają jego walorów poznawczych. Dysertację doktorską mgr Agnieszki Drzewień-Bieniek *Życie polityczne w województwie tarnobrzeskim w latach 1989-1998* uważam za cenną i wartościową, a po niezbędnych poprawkach, uzupełnieniach, a niekiedy skrótach, zasługującą na ukazanie się drukiem. Jestem przekonany, że w wersji książkowej znajdzie czytelników nie tylko pośród zawodowych historyków, ale też w szerokich kręgach osób zainteresowanych najnowszą historią Polski, szczególnie z regionu tarnobrzeskiego.

Mgr Agnieszka Drzewień-Bieniek wykazała się, co już wzmiankowano, pracowitością i sumiennością, a także odpowiednią wiedzą i dobrym opanowaniem warsztatu historyka. Raz jeszcze podkreślić również wypada, że podjęty temat nosi nie tylko cechy oryginalności, ale posiada wręcz nowatorski charakter. Całe opracowanie wyróżnia się zastosowaną konstrukcją, stylem, ale także umiejętnym wykorzystaniem bazy źródłowej, w tym pozyskanych przez autorkę relacji i wywiadów.

Wartość ocenianej monografii wynika nadto z dość krytycznego i – na ile to możliwe – obiektywnego ujęcia podjętego tematu. Autorka skrupulatnie i z odpowiednią cierpliwością

oraz rzetelnością gromadziła i weryfikowała pozyskane materiały. Przeprowadziła wymagane badania i kwerendy archiwalne, co poświadcza chociażby wprowadzone do tekstu przypisy (w całej dysertacji 801). W efekcie powstała dobrze napisana, ciekawa rozprawa, która przynosi nowe ustalenia i prowadzi do interesujących wniosków.

Reasumując uznaję recenzowaną dysertację za spełniającą warunki określone w stosownych artykułach ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym i wnioskuję o dopuszczenie mgr Agnieszki Drzewień-Bieniek do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Rzeszów, 10 sierpnia 2022 r.